

**EMANCIPATIEBELEID EN
GENDER MAINSTREAMING
BIJ HET MINISTERIE VAN
FINANCIËN**
*Eindrapportage
visitatie 2005-2006*

*Documentnummer VCE-07-05
Januari 2007*

Visitatiecommissie Emancipatie
Postbus 85842 – 2508 CM Den Haag
telefoon 070 – 427 4556 | fax 070 – 3924865 | vce@minszw.nl
www.visitatiecommissie-emancipatie.nl

Den Haag, 31 januari 2007

De Minister van Financiën
De heer drs. G. Zalm
Ministerie van Financiën
Postbus 20201
2500 EE Den Haag

Ons kenmerk: VCE-U-07-05.A-FIN.

Betreft: Eindrapportage 2005-2006 van de Visitatiecommissie Emancipatie

Geachte heer Zalm,

Zoals u bekend heeft de Visitatiecommissie Emancipatie (per 1 juli 2004 namens het kabinet ingesteld door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) als opdracht om in de periode tot 2007 de voortgang van het proces van gender mainstreaming bij de Rijksoverheid te volgen, te beoordelen en te stimuleren. De opdracht voorzag onder meer in een tussenrapportage en een eindrapportage per departement en daarnaast in een overkoepelende tussen- en eindrapportage aan de coördinerend bewindspersoon.

In december 2005 ontving u de tussenrapportage ('een voorlopig beeld') over uw departement. In februari 2006 zond u uw reactie daarop aan de Tweede Kamer [1].

Eindrapportage over uw departement

Bijgaand ontvangt u de eindrapportage 2005-2006, waarin de commissie haar oordeel geeft over de huidige stand van zaken met het emancipatiebeleid en gender mainstreaming op uw departement.

Het concept van deze tekst is in december j.l. voorgelegd aan uw ambtelijke medewerkers, ten behoeve van checks op juistheid van de daarin vermelde feiten en op het eventueel ontbreken van voor de conclusies relevante informatie. Uiteraard is ook gelegenheid gegeven tot een reactie op de (concept-)conclusies.

In een dezer dagen te verzenden brief van onze secretaris aan uw plv. SG zal worden toegelicht hoe de commissie het commentaar heeft gewogen en verwerkt.

Overkoepelende eindrapportage c.a.

Heden ontvangt Minister De Geus van SZW, in diens hoedanigheid van coördinerend bewindspersoon emancipatiebeleid, de overkoepelende eindrapportage. Deze gaat vergezeld van een apart advies over de coördinatie van emancipatiebeleid en gender mainstreaming alsmede een apart rapport *'Instituties voor emancipatiebeleid: Nederland in een internationale context'*.

---

¹ Kamerstukken II, 2005/06, 30420.

Toezending aan Tweede Kamer op 6 februari a.s.; verzoek tot inachtneming embargo

Minister De Geus heeft de commissie meegedeeld dat het kabinet heeft besloten dat alle VCE-rapportages door de ontvangers daarvan op dinsdag 6 februari a.s. worden doorgezonden aan de Tweede Kamer, steeds met een korte brief waarin wordt vermeld dat het kabinet de reactie op de betreffende rapportage overlaat aan de betrokken bewindspersonen in het nieuwe kabinet. Hij heeft ook aangegeven dat u langs ambtelijke weg namens hem is verzocht een embargo op de door u ontvangen rapportage in acht te doen nemen. Dit in verband met de presentatie van alle rapportages in de namiddag van dinsdag 6 februari (Nieuwspoort, 16.00 – 17.00 uur). Bij deze door de VCE georganiseerde bijeenkomst zal Minister De Geus in een korte speech in algemene zin spreken over het visitatieproces dat nu tot een afronding komt. Hij zal uiteraard geen inhoudelijke reactie geven op de eindrapportages.

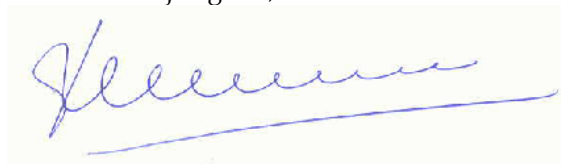
Latere reactie op deze eindrapportage

De commissie begrijpt dat het kabinet, nadat was besloten de reactie op de eindrapportages over te laten aan (de bewindspersonen in) het nieuwe kabinet, het in de huidige politieke constellatie wenselijk heeft geoordeeld dat de eindrapportages alvast zonder reactie aan de Tweede Kamer worden doorgezonden. Zij vertrouwt er graag op dat het nieuwe kabinet binnen afzienbare tijd zijn reacties op de verschillende VCE-eindrapportages aan de Kamer zal willen zenden.

Tot slot

De commissie hoopt dat zij met haar werkzaamheden een nuttig bijdrage heeft kunnen leveren aan het soms lastige proces van gender mainstreaming. In elk geval mag ik u namens de commissie hartelijk dank zeggen voor de medewerking die u en uw departement in de afgelopen jaren hebben willen geven aan het visitatieproces.

Met vriendelijke groet,

P. C. Ladders - Elfferich
Voorzitter

INHOUDSOPGAVE

1. ALGEMENE INLEIDING.....	2
1.1. Het Nederlandse emancipatiebeleid	2
1.2. Gevolgde werkwijze	2
1.3. Status van deze rapportage.....	3
2. HET MINISTERIE VAN FINANCIËN	4
2.1. Beleidsterreinen binnen Financiën.....	4
2.2 Emancipatie-aspecten binnen de beleidsterreinen	4
3. UITKOMSTEN VAN DE VISITATIE	6
3.1. Het visitatieproces.....	6
3.2. Inhoudelijke resultaten.....	6
3.3. De organisatie	10
3.4. Conclusie: algemeen beeld.....	11
3.5. Aanbevelingen	12
BIJLAGE 1: TAAKSTELLING EN SAMENSTELLING VCE	15
Taakstelling	15
Samenstelling	15
BIJLAGE 2: SAMENVATTING VAN HET KABINETSSTANDPUNT GENDER	
MAINSTREAMING	16
Algemene randvoorwaarden voor gender mainstreaming	16
Departementale structuur	16
Interdepartementale structuur	17

1. ALGEMENE INLEIDING

1.1. Het Nederlandse emancipatiebeleid

Sinds de Wereldvrouwenconferentie in Beijing in 1995 heeft ook Nederland gekozen voor de strategie om emancipatie duurzaam te verankeren in het beleid. Dit wordt aangeduid met de term gender mainstreaming en gedefinieerd als: het (re-)organiseren, verbeteren, ontwikkelen en evalueren van beleidsprocessen op zo'n manier dat het perspectief van gendergelijkheid wordt geïntegreerd in al het beleid, door de actoren die normaal dat beleid maken. Het kan ook worden gezien als een middel om de kwaliteit van het reguliere beleid te verbeteren door de doelstellingen van het emancipatiebeleid (rijksbreed en per departement) duurzaam na te streven [1]. Daarnaast blijft op een aantal punten specifiek beleid, gericht op de doelgroep vrouwen en/of meisjes, nodig om specifieke problemen op te lossen.

Uitgangspunt van het emancipatiebeleid is dat iedere bewindspersoon zelf verantwoordelijk is voor gender mainstreaming op het eigen beleidsterrein. Alle bewindspersonen dragen zo ieder op het eigen terrein bij aan het bereiken van de – breed aanvaarde – kabinetsdoelstellingen op het terrein van emancipatie. De coördinerend bewindspersoon stimuleert de overige bewindslieden, werkt op verschillende terreinen nauw met hen samen en zorgt voor een ondersteuningsstructuur. In eerste instantie heeft de Directie Coördinatie Emancipatiebeleid van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de trekkersrol voor gender mainstreaming op zich genomen. Sinds begin 2004 is deze trekkersrol sterk teruggebracht en zijn de departementen vooral zelf aan zet.

Per 1 juli 2004 is de Visitatiecommissie Emancipatie (VCE) ingesteld door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De commissie heeft als doelstelling om in de periode tot 2007 de voortgang van het proces van gender mainstreaming bij de Rijksoverheid te volgen, te beoordelen en te stimuleren (zie voor de taakstelling en samenstelling van de commissie bijlage 1) [2]. De positie van allochtone vrouwen en meisjes vormt een specifiek aandachtspunt voor de commissie.

1.2. Gevolgde werkwijze

Tijdens de visitatie gaat het enerzijds om het vaststellen van de stand van zaken. Dit betekent het identificeren van gendergevoelige beleidsdomeinen, het inventariseren van de emancipatieactiviteiten en het meten van concrete resultaten binnen een departement: in hoeverre is een departement erin geslaagd het genderperspectief daadwerkelijk te integreren in het reguliere beleid en waar kunnen we dat zien? Anderzijds gaat het om het proces: waar liggen mogelijkheden voor verbetering, waar blijven kansen liggen, wat valt er te leren van andere departementen of van maatschappelijke organisaties die met dezelfde thema's bezig zijn?

De commissie heeft bij de visitatie gekozen voor maatwerk. Voorop staat daarbij dat zij de beleidsvrijheid van de departementen zoveel mogelijk wil respecteren.

---

¹ Zie bijlage 2

² Kamerstukken II, 2003/04, 27061, nr. 29.

Er is tijdens het visitatieproces gebruik gemaakt van enkele vaste bouwstenen die flexibel zijn ingezet: informatieverzameling, kennismakingsgesprekken met de bewindspersonen, inventarisatieworkshops, diverse gesprekken met ambtenaren op verschillende niveaus, maatschappelijke organisaties en externe deskundigen, en nadere verkenningen [3].

De visitatie bij het Ministerie van Financiën omvatte onder meer de volgende elementen:

- een informatief gesprek op ambtelijk niveau op 15 juni 2004,
- gesprekken met de minister op 20 januari 2005 en de staatssecretaris op 15 maart 2005,
- een workshop op het terrein van begrotingsbeleid en begrotingsverantwoording op 8 juni 2005,
- een workshop over corporate governance en publiek-private samenwerking op 2 november 2005,
- een tussenrapportage met aanknopingspunten voor verbetering in februari 2006,
- een informele ontmoeting met de contactpersonen van de VCE en ICE-leden op 9 maart 2006,
- een ronde tafelgesprek van de commissie met relevante maatschappelijke organisaties op 20 juni 2006,
- een nadere verkenning door de commissie over het instrument gender budget analyse (GBA) (bijeenkomst op 20 februari 2007),
- de bijdrage van het departement aan de nadere verkenning Levenslang participeren (deze loopt nog door in 2007),
- visitatiegesprekken met enkele betrokken beleidsambtenaren (waaronder de pSG, de DG voor de Rijksbegroting, de emancipatiecoördinator en enkele ambtenaren werkzaam op het gebied van de fiscaliteit) op 10 juli 2006,
- een schriftelijke vragenlijst (oktober 2006).

Rondom al deze activiteiten heeft uitgebreide informatieverzameling plaatsgevonden. Tenslotte is het departement in de gelegenheid gesteld het concept van deze eindrapportage te corrigeren op feitelijke onjuistheden.

1.3. Status van deze rapportage

De voorliggende rapportage omvat het eindoordeel van de VCE over de stand van zaken op het gebied van gender mainstreaming en emancipatiebeleid bij het Departement van Financiën. De rapportage geeft aan wat naar het oordeel van de commissie goed is geregeld op het departement, maar ook waar het (nog) aan schort. Het rapport wordt afgesloten met aanbevelingen aan het departement om zaken die nog niet goed op orde zijn, te verbeteren en dat wat als goed wordt beoordeeld waar nodig te verankeren en verder te verbreiden.

---

³ De nadere verkenningen vormen een onderdeel van de visitatie voor zover het het proces betreft: hoe heeft het departement de nadere verkenning(en) opgepakt, in hoeverre heeft men getracht optimaal gebruik te maken van de nadere verkenning(en) voor verbetering van het eigen beleid en daadwerkelijk de mogelijkheden voor gender mainstreaming te optimaliseren.

2. HET MINISTERIE VAN FINANCIËN

2.1. Beleidsterreinen binnen Financiën

Het Ministerie van Financiën is verantwoordelijk voor het financiële beleid van Nederland. Dat betekent aan de ene kant belastingheffing en aan de andere kant controle op de uitgaven, ook op de uitgaven van andere departementen. Coördinatie van het nationale begrotingsbeleid en van de verantwoording over de begrotingsuitvoering zijn hoofdtaken van het departement. Ook het belastingbeleid ten aanzien van individuele burgers en het bedrijfsleven is een hoofdtaak. Financiën ziet toe op de uitvoering van het financiële beleid van departementen, zorgt voor het financiële management van het rijk, en neemt deel in internationaal overleg op het financiële vlak. Hoofdpunten van het beleid van de afgelopen jaren waren het opvangen van financiële tegenvallers en realisatie van het terugbrengen van het tekort op de begroting tot onder de 3% Bruto Binnenlands Product. Daartoe werden in 2005 bezuinigingen doorgevoerd bij het rijk, in de sociale zekerheid en in de zorg. Het gaat om ombuigingen, beperkingen van de uitgaven, lastenverhogende en lastenverlichtende maatregelen [4].

De taken van het Ministerie van Financiën worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met de andere ministeries.

2.2 Emancipatie-aspecten binnen de beleidsterreinen

Binnen het terrein van Financiën is een aantal thema's waar genderaspecten een cruciale rol spelen, en andere waar gender een relevant aspect is.

Emancipatie-aspecten spelen in ieder geval een rol bij begrotingen, belastingen en toezicht. Door de rijksoverheid wordt publiek geld verdeeld naar alle burgers. Financiën bepaalt prioriteiten op basis van politiek gestelde kaders voor het brede begrotingsbeleid en stelt de kaders vast waarbinnen andere departementen hun uitgaven kunnen doen [5]. De wijze van invulling van die kaders is niet automatisch genderneutraal [6]. Het beschikbaar stellen van geld voor bepaald beleid of bezuinigen op beleidsonderwerpen leidt in de praktijk tot veranderingen voor burgers (programma-effecten), tot een herverdeling van het 'profijt van de overheid'. Het is dan de vraag welke burgers profiteren van het geld dat beschikbaar is, en welke burgers niet. Of, wie het meest worden getroffen door bezuinigingen en wie het minst.

Gender budgetanalyse (GBA), of gender budgeting, is een instrument om na te gaan in hoeverre overheidsmiddelen ten goede komen aan respectievelijk vrouwen en mannen en in deze zin aan hun beleidsdoelstelling voldoen. Gender budgetanalyse is daarmee dus een geschikt instrument om de doelmatigheid van de inzet van budgetten vanuit het m/v perspectief te beoordelen en past als zodanig uitstekend in de Nederlandse cyclus van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording (VBTB) [7].

---

⁴ Zie: www.minfin.nl

⁵ Onder 'begrotingsbeleid' wordt niet het financieel-technische begrotingsbeleid bedoeld maar de besluitvorming over de begroting (Miljoenennota): wie krijgt wat, wanneer en hoe?

⁶ Zie ook: Profijt van de overheid, SCP 2003.

⁷ VBTB staat voor Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording.

De genderaspecten van het begrotingsbeleid in de zin van besluitvorming over de begroting, zijn in het algemeen op departementaal niveau aan de orde.

Voor het Ministerie van Financiën blijft de taak -op basis van internationale verplichtingen, en de opdracht aan alle ministers om deze na te komen - om op departementoverstijgend niveau na te denken over de vraag hoe begrotingsbeleid maximaal kan bijdragen aan het verkleinen van genderverschillen of aan het bevorderen van emancipatoire ontwikkelingen. Er zijn onderwerpen die naar hun aard departementoverstijgend zijn en er zijn onderwerpen die invloed hebben op ander beleid. In het laatste geval is het van belang om over de grenzen van departementen naar de effecten van het begrotingsbeleid te kijken. Daarbij kan blijken dat een relatief geringe investering ten laste van de begroting van het ene departement, grote emancipatiewinst en een besparing op de begroting van een ander departement oplevert. Een voorbeeld is de aanpak van huiselijk geweld. Geld dat besteed wordt aan de behandeling van daders, kan voorkomen dat geweld jarenlang voortduurt en dat dure opvang nodig is voor slachtoffers. Evenzo kunnen middelen die worden geïnvesteerd in preventieve (gezondheids)zorg een later beroep op professionele en mantelzorg reduceren en daarmee vrouwen 'vrijspelen' voor (hogere) arbeidsparticipatie in andere sectoren.

Ook bij de belastingheffing is aandacht voor gender urgent. Zo is in twee opeenvolgende emancipatie-effectrapportages aangetoond dat in de belastingwetgeving nog steeds aspecten van genderongelijkheid aan de orde zijn.

Financiën kan veel doen om vrouwen te ondersteunen in hun streven naar een zelfstandige inkomenspositie en economische zelfstandigheid. Daarvoor is het nodig om na te gaan, welke effecten belastingheffingen hebben op genderverschillen, en welke kortingen binnen de inkomstenbelasting voor vrouwen gunstig kunnen uitwerken. Ook het fiscale beleid ten aanzien van startende ondernemers raakt in toenemende mate vrouwen (en allochtonen), nu ook of juist voor hen zelfstandig ondernemerschap steeds vaker een alternatief vormt voor een werkring in loondienst.

3. UITKOMSTEN VAN DE VISITATIE

3.1. Het visitatieproces

De visitatie bij het Ministerie van Financiën is aanvankelijk moeizaam verlopen. Aan alle departementen is gevraagd minimaal tien algemene beleidsonderwerpen aan te dragen. De commissie selecteerde vervolgens zes onderwerpen voor nadere analyse tijdens twee inventarisatieworkshops. Bij Financiën kostte het zeer veel tijd en moeite om deze onderwerpen te verzamelen. In de tussenrapportage heeft de commissie daaruit afgeleid, dat binnen het ministerie geen sterk draagvlak voor gender mainstreaming aanwezig is en dat het departement geen zichtbare en actieve aandacht schenkt aan het integreren van een genderperspectief in het inhoudelijk beleid en ten onrechte het instrument gender budget analyse (GBA) niet oppakt.

Het departement heeft aangegeven de conclusies van de VCE niet te delen. Daarom heeft Financiën behoudens het uitspreken van enkele voornemens geen stappen ondernomen om aan de kritiek van de commissie tegemoet te komen. Aan het vervolg van de visitatie heeft het ministerie in voldoende mate meegewerkt: er is gereageerd op informatieverzoeken en de contacten verliepen goed. Het oordeel van de commissie over de inhoudelijke uitkomsten van het visitatieproces wordt in de volgende subparagrafen besproken.

3.2. Inhoudelijke resultaten

De stand van zaken

De resultaten en effecten van het beleid van het Ministerie van Financiën zijn mede afhankelijk van de inzet van andere departementen. Anderzijds kan het beleid van Financiën belangrijke invloed hebben op de realisering van emancipatiebeleidsdoelen van andere departementen.

Er is in de afgelopen jaren het nodige gedaan om het belastingstelsel meer genderneutraal te maken. De belastingstelselherziening van 2001 heeft verschillende emancipatoire verbeteringen met zich meegebracht zoals de individuele heffingskorting, de combinatiekorting, de aftrek van kinderopvang, de afdrachtvermindering (voor werkgevers) voor betaald ouderschapsverlof, de alleenstaande-ouderkorting en later ook de verlaging van het urencriterium voor zwangere ondernemers. Verschillende deskundigen hebben er echter op gewezen dat met deze verbeteringen de mogelijkheden nog lang niet zijn uitgeput. Zo is onder andere gewezen op de mogelijk positieve effecten op de arbeidsparticipatie van vrouwen, als de individuele heffingskorting gekoppeld zou worden aan beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt (of toeleidingstrajecten naar de arbeidsmarkt). Ook zou de combinatiekorting mogelijk effectiever werken – met name om mannen te stimuleren om zorgtaken op zich te nemen – als deze gekoppeld zou worden aan het gewerkte aantal uren. Bovendien lijkt een aantal ‘nieuwe’ maatregelen de verworvenheden op emancipatierrein weer in de waagschaal te stellen. Daarbij valt te denken aan de op gezinsniveau toe te kennen zorgtoeslag.

Financiën is daarbij wellicht 'slechts' uitvoerder van door andere departementen geïnitieerd beleid, maar daarmee niet minder verantwoordelijk voor de (her)invoering van deze maatregel, die strijdig is met het streven naar geïndividualiseerde belastingheffing [8]. Ook de eventuele invoering van enige vorm van 'vlaktaks' zou vergaande gendereffecten kunnen hebben. Tegen die achtergrond heeft de commissie het ministerie van Financiën in de tussenrapportage aanbevolen om een emancipatie-effectrapportage rond dit onderwerp, 'vlaktaks', te laten uitvoeren. Op die aanbeveling heeft het departement in principe positief gereageerd, in de zin dat 'ook zeker goed zal worden gekeken naar de emancipatoire effecten' [9].

Nadere Verkenning Levenslang participeren

Financiën werkt mee aan de Nadere Verkenning 'Levenslang participeren, kwaliteit en kwantiteit' die de VCE met vier departementen heeft ondernomen. Hierbij zijn de volgende zwaartepunten te onderkennen:

- SZW: beleid op het gebied van arbeid-zorg en sociale zekerheid (waaronder de Levensloopregeling en Kinderopvang),
- FIN: beleid op het gebied van fiscaliteit,
- EZ: beleid op het gebied van sociale innovatie (met name binnen bedrijven),
- OCW: beleid op het gebied werken en leren.

Mede vanwege de omvang ervan zal de verkenning nog enkele maanden in 2007 doorlopen. Doel van deze nadere verkenning is na te gaan 1. welke initiatieven op verschillende deelonderwerpen zijn ontwikkeld om arbeidsparticipatie gedurende de gehele levensloop te bevorderen, 2. hoe het genderperspectief daarin is geïncorporeerd (en waarom dat op een aantal terreinen wellicht niet is gelukt) en 3. aan te geven op welke wijze het genderperspectief beter of meer in het beleid t.a.v. arbeidsparticipatie zou kunnen worden geïntegreerd. Tenslotte volgt een afsluitende bijeenkomst.

Het departement stelt dat het maatregelen op fiscaal terrein, waar relevant, standaard op emancipatie-effecten beoordeelt, en voert ter illustratie onder andere twee in het verleden uitgevoerde emancipatie effect-rapportages aan, alsmede het in het kader van de evaluatie van de Wet Inkomstenbelasting op verzoek van Financiën door het CPB uitgevoerde deelonderzoek naar emancipatieaspecten op de belastingherziening 2001 [10]/ Zoals de commissie in de tussenrapportage heeft opgemerkt, is volgens deskundigen beduidend meer mogelijk dan het departement suggereert en is een meer pro-actieve aanpak gewenst. De aangevoerde voorbeelden roepen het beeld op van een incidentele, geen systematische aanpak. De commissie ziet het als een belangrijke taak van het ministerie van Financiën om op fiscaal terrein de genderdimensie van maatregelen standaard in overeenstemming te brengen met de verplichtingen die voortvloeien uit het VN-Vrouwenverdrag. Dit betekent dat individualisering en participatiebevordering in het belastingbeleid hernieuwde aandacht moeten krijgen. De commissie zou een verdergaande samenwerking op dit terrein tussen Financiën en SZW, OCW en EZ zeer toejuichen.

⁸ Daarbij wijst de commissie er nogmaals op dat het kabinet (internationale) verplichtingen is aangegaan. Dat betekent onder andere dat aandacht voor gender mainstreaming nodig is ongeacht de beleidsprioriteiten van een bepaald kabinet.

⁹ Zie de reactie van de minister op de tussenrapportage, TK, vergaderjaar 2005-2006, 30 420, nr.4

¹⁰ 'Belastingherziening 2001 en de werkgelegenheid van vrouwen: Een analyse op basis van de Enquête Beroepsbevolking'. Dit document is als bijlage 6 bij de evaluatie over de belastingherziening 2001 gevoegd. De evaluatie is op 22 november 2005 naar de Tweede Kamer gezonden (Kamerstukken II, vergaderjaar 2005-2006, 30 375, nrs. 1-2).

In de tussenrapportage heeft de commissie vastgesteld dat Financiën heeft deelgenomen aan de pilot gender budgetanalyse, maar sindsdien niet heeft meegewerkt aan het verder ontwikkelen van dit instrument om te komen tot doorlichting van begrotingen op meer beleidsterreinen of tot het integreren van het genderperspectief in het VBTB-proces. De commissie wijst er nogmaals op dat vanuit het oogpunt van efficiëntie en effectiviteit niet goed valt te begrijpen, waarom Financiën dit instrument niet aangrijpt en op dit terrein niet de regierol speelt die het wél op andere terreinen uitoefent. Temeer omdat gender budgetanalyse voortvloeit uit internationaal door Nederland aangegane verplichtingen en op dit vlak toezeggingen zijn gedaan aan de Tweede Kamer. Bovendien, als Financiën spreekt, wordt er in ambtelijk Den Haag geluisterd. Voor het departement geldt daarom ook op dit punt 'noblesse oblige'.

Nadere Verkenning Gender Budget Analyse

De VCE organiseert een Nadere Verkenning Gender Budget Analyse. Deze Nadere Verkenning bekijkt vanuit verschillende invalshoeken de mogelijkheden om gender budgetanalyse (GBA) in te zetten voor kwaliteitsverbetering van beleid. Op basis van de resultaten van een viertal deelonderwerpen worden de mogelijkheden van het instrument gender budget analyse (GBA) verkend, alsmede hoe problemen kunnen worden opgelost en bezwaren kunnen worden weggenomen. In de deelprojecten is onder andere een groot aantal begrotingsposten van de Nederlandse Rijksoverheid op gender geanalyseerd volgens de systematiek van 'profijt van de overheid', is de Nederlandse inbreng in het Financial Management Reform Project van Buitenlandse Zaken geanalyseerd en wordt de civiel-militaire samenwerking (CIMIC) als pilot gepresenteerd om een systematiek te ontwikkelen waarmee kan worden nagegaan of de geldstromen inderdaad bij de gewenste doelgroepen terechtkomen. De Nadere Verkenning loopt nog.

In een reactie op de tussenrapportage heeft Financiën uiteengezet uit de pilot te concluderen dat de inzet van het GBA-instrument geen meerwaarde heeft ten opzichte van VBTB. In het kader van VBTB wordt getoetst in hoeverre maatregelen doelmatig en effectief zijn. Als voorbeelden noemt het departement het belastingsplan 2001 en het thema 'intensivering in de kinderopvang' [11]. Bij de ex-post evaluatie van beleid wordt getoetst of beleid echt werkt. Volgens het departement draagt het instrumentarium van VBTB, waaronder het recent ontwikkelde instrument van de beleidsdoorlichtingen op een efficiëntere en meer zinvolle wijze bij aan de bepaling van effectiviteit en efficiëntie van besteding van collectieve middelen dan GBA. Daarbij merkt de commissie op dat gender budgetanalyse een expliciet en systematisch doordenken van maatregelen *vanuit het m/v perspectief* beoogt, wat bij VBTB uiteraard niet (vanzelf) het geval is, omdat gender geen onderdeel is van de systematiek van deze instrumenten. Het instrument gender budgetanalyse heeft daarmee een duidelijke meerwaarde ten opzichte van het bestaande instrumentarium van het departement.

¹¹ Bij het belastingsplan 2001 is ex ante gekeken naar geschikte fiscale instrumenten die de arbeidsparticipatie van vrouwen en mannen en het eerlijk delen van zorgtaken stimuleren (Kamerstukken II, vergaderjaar 2000-2001, 27 431, nr. 3, blz. 4 e.v.). In het kader van de doelstelling 'bevordering van combinatie arbeid en zorg' is getoetst in hoeverre een intensivering in de kinderopvang bij zal dragen aan de verlaging van de marginale druk voor de minstverdienende partner (meestal de vrouw). Op basis van die toets wordt als gevolg van een intensivering in de kinderopvang verwacht dat deze tot verlaging van de marginale druk zal leiden en dus bij zal dragen aan een hogere arbeidsparticipatie van vrouwen.

De commissie heeft Financiën in de tussenrapportage voorts aangeraden gender en etniciteit mee te nemen in de interdepartementale beleidsonderzoeken (IBO's) die Financiën samen met de andere departementen, namens de Ministerraad, uitvoert. Het departement zet in zijn reactie uiteen dat als gender en etniciteit relevante aspecten zijn voor de politieke beoordeling van beleidsopties die ook aan de orde zullen komen.

De commissie wijst erop dat de door Nederland aangegane internationale verplichtingen nopen tot het onderkennen van de noodzaak van opbouw en onderhouden van deskundigheid en basisinformatie op deze terreinen.

Naar aanleiding van uitkomsten van workshops heeft de commissie het departement geadviseerd zijn invloed bij het Centraal Plan Bureau (CPB) aan te wenden om aanpassingen te bewerkstelligen van de modellen die worden gebruikt voor de doorrekening van de koopkracht van burgers. Op dit moment worden koopkrachtplaatjes gemaakt van huishoudens en niet van individuen, waardoor gendereffecten buiten beeld blijven. Bovendien kan het onderling vergelijken van diverse begrotingen onbedoelde en cumulatieve effecten voor bepaalde groepen individuen aan het licht brengen. Te denken valt bijvoorbeeld aan de effecten voor onbetaalde arbeid en mantelzorg van arbeidsbevorderende maatregelen.

Publiek-private samenwerking (PPS) en corporate governance zijn dossiers waarbij Financiën nauw betrokken is. In de tussenrapportage heeft de commissie betoogd dat gender- en etniciteitsperspectieven hierbij ten onrechte geen rol spelen. Waar publiek-private samenwerking als regel plaatsvindt bij grote infrastructurele werken, zou het volgens de commissie goed denkbaar zijn dat ook wordt gedacht aan PPS-constructies, die gericht ten goede komen aan de arbeidsparticipatie van vrouwen (bijvoorbeeld verbetering van de elektronische infrastructuur waardoor mobiel werken wordt gefaciliteerd, of uitbreiding van kinderopvang).

Tijdens het visitatiebezoek in 2006 heeft Financiën aangevoerd geen relatie te zien tussen PPS en het genderdossier. Er wordt gewerkt met zogenaamde "Service Level Agreements" waarbij de overheid op de output stuurt en niet op de input of op de wijze van uitvoering. Bovendien wordt PPS vooral toegepast op het terrein van het inkoopbeleid en daar spelen genderaspecten in veel mindere mate een rol. De commissie blijft niettemin van oordeel dat bij de samenwerkingsovereenkomsten (overheid en private partners) niet alleen naar de baten gekeken zou moeten worden maar ook naar de mate waarin gender en etniciteit door de private partijen wordt meegenomen. Men kan bijvoorbeeld met private partijen afspraken maken op het punt van gender mainstreaming. Andere overheden zoals de Belgische en de Europese Unie zijn Nederland daarin al voorgegaan.

Het corporate-governancebeleid is er tot dusver op gericht de checks en balances aan de top van ondernemingen en andere organisaties te herstellen. Wat daarbij onderbelicht blijft is, dat tot het verbeteren van die 'checks and balances' ook behoort: het doorbreken van de huidige monocultuur aan de top door een gericht beleid tot vergroting van de diversiteit in de samenstelling van raden van bestuur en toezichthoudende organen. In de tussenrapportage heeft de commissie bepleit dat de overheid op dit gebied een actievere houding aanneemt. Tijdens het visitatiebezoek heeft het departement laten weten dat de Nederlandse corporate governance code over een aantal jaren wordt geëvalueerd. Daarbij zal de aandacht onder andere uitgaan naar de samenstelling van raden van bestuur en toezichthoudende organen naar sekse en etniciteit, en zullen de effecten van de code worden gezien met het oog op eventueel noodzakelijke aanpassingen. De commissie acht dit een goed voornemen en beveelt het departement aan op korte termijn een nulmeting uit te voeren.

De toekomst

In de tussenrapportage heeft de commissie er bij het departement op aangedrongen enkele concrete beleidsterreinen door te lichten vanuit de vraag of het beleid effectief is voor (autochtone en allochtone) mannen en vrouwen.

In reactie daarop heeft het departement aangegeven dat de departementen in principe voor elk beleidsterrein een beleidsdoorlichting moeten uitvoeren [12]. Er zal, aldus Financiën, na verloop van een aantal jaren sprake zijn van een groot aantal beleidsdoorlichtingen. Het moment van evaluatie is afhankelijk van de beleidscyclus en de verantwoordelijkheid ligt bij de vakministers. Het departement ziet het als een belangrijke uitdaging om de effectiviteit van beleid te meten, waar mogelijk en noodzakelijk gedifferentieerd naar doelgroep. De commissie ziet dit als een vooruitzicht dat kansen biedt, mits aspecten van gender en etniciteit expliciet en systematisch in de onderzoeken worden betrokken. Daarbij is van belang dat 'effectiviteit' niet louter kwantitatief wordt opgevat. Gezien het feit dat beleid in een groot aantal gevallen min of meer is geënt op een (impliciete) mannelijke en 'witte' norm, moeten in het onderzoek ook kwalitatieve aspecten aan bod komen.

3.3. De organisatie

De commissie heeft in de tussenrapportage geconstateerd dat het departement, behoudens dossierhouders die binnen hun directoraat-generaal nog steeds verantwoordelijk waren voor de aandacht voor emancipatie en gender mainstreaming, weinig middelen bleek te hebben 'bewaard' om een effectief mainstreamingsbeleid te voeren. Ook constateerde de commissie dat deskundigheidsbevordering op het gebied van gender ontbrak, evenals een apart budget. De commissie waardeerde positief dat het departement het nodige deed aan het bevorderen van de doorstroming van vrouwen naar hogere functies, maar merkte daarbij op dat dit noch een noodzakelijke, noch een voldoende voorwaarde vormt voor gender mainstreaming, omdat het daarbij immers gaat om de inhoud van het beleid.

De commissie stelt vast dat in deze situatie niet veel verandering is gekomen. De plaatsvervangend secretaris-generaal is portefeuillehouder emancipatie; de DG Rijksbegroting is coördinator visities emancipatie. Op elk directoraat-generaal is er een aanspreekpunt (dossierhouder). De commissie heeft geconstateerd dat er weliswaar enige kennis omtrent gender mainstreaming aanwezig is, maar dat deze geen structurele plaats heeft binnen de organisatie. Financiën stelt tijdens het visitatiebezoek in 2006 dat de kennis inderdaad op individueel niveau aanwezig is, maar dat deze mee wordt overgedragen bij personele wisselingen of dossieroverdracht, en dat er in wervings- en opleidingstrajecten structureel aandacht aan wordt besteed [13]. Dit betekent onder meer dat er binnen de Bestuursraad nadrukkelijk wordt gekeken naar de man/vrouw-verhoudingen aan de top van het ministerie, maar ook op lager niveau. Dat geldt ook voor diversiteit op het gebied van etniciteit. Het departement erkent overigens dat het onderwerp blijvende aandacht verdient.

Financiën is voornemens om binnen het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers extra aandacht te besteden aan gender issues. Deze module is nog in ontwikkeling.

---

¹² Financiën wijst op de beleidsdoorlichtingen op het gebied van Arbeid en Zorg als voorbeeld hoe in een beleidsdoorlichting genderspecten aan de orde kunnen komen. De commissie schrijft dit echter toe aan de aard van het onderwerp 'arbeid en zorg' zelf, niet aan het instrument van de beleidsdoorlichting.

¹³ Het is de commissie niet bekend waaruit deze aandacht concreet bestaat.

Daarnaast vinden terugkerende bijeenkomsten plaats op het niveau van leidinggevenden en directeuren, waarbij bewustwording en van elkaar leren op het gebied van diversiteit centraal staan. Zo heeft er bijvoorbeeld een bijeenkomst plaats gevonden voor de stafleden van de Centrale Directies, met externe deskundige ondersteuning. Daarbij is de focus breder omdat Financiën ook veel aandacht heeft voor etnische diversiteit.

De commissie heeft waardering voor deze ontwikkeling en dringt erop aan deskundigheidsbevordering rond gender mainstreaming expliciet een vaste plaats te geven binnen de organisatie. Bovendien is het belangrijk ervoor te zorgen dat gender niet ondersneeuwt in het brede begrip 'diversiteit'.

Het departement geeft aan dat als de noodzaak daartoe aanwezig wordt geacht, er binnen de desbetreffende begroting middelen voor emancipatie worden vrijgemaakt. De commissie benadrukt dat een structureel budget voor gender mainstreaming, eventueel binnen een 'diversiteitsbudget', een aanmoediging vormt voor departementsonderdelen die nog niet zo vertrouwd zijn met de inzet van gender-instrumenten als de emancipatie-effectrapportage of het inschakelen van externe genderdeskundigheid.

Tijdens het visitatiebezoek in 2006 heeft de VCE er bij het departement op aangedrongen meer samen te werken met het SCP. Financiën geeft aan een betere gegevensuitwisseling met SZW en SCP te ambiëren, maar dat hierbij technisch gezien nog de nodige hindernissen opdoemen.

Het ministerie geeft aan specifieke gender mainstreaming instrumenten niet nodig te achten omdat het met behulp van het bestaande instrumentarium van VBTB rekening houdt met het genderperspectief. Het in par. 3.3. opgemerkte inzake gender budgetanalyse geldt evenzeer voor bijvoorbeeld de emancipatie-effectrapportage. Daarmee onderzoekt men beleidsvoornemens aan de hand van criteria die systematisch licht werpen op genderverhoudingen. Dergelijke instrumenten analyseren de doelmatigheid en effectiviteit van beleid *vanuit het m/v perspectief*.

Het feit dat de rol van adviescolleges die specifiek voor Financiën werkzaam zijn, zeker per 1 januari 2007 [14] beperkt is, maakt het ontwikkelen van eigen genderdeskundigheid, het inschakelen van externe genderdeskundigheid en het gebruiken van onderzoeksgegevens en inzichten op het terrein van sekseverschillen des te meer noodzakelijk. De commissie merkt daarbij op dat een departement in de taakstelling van een adviescollege, ook van ad hoc colleges, kan opnemen dat systematisch aandacht moet worden besteed aan gender en etniciteit en/of kan dit in concrete adviesaanvragen meenemen.

3.4. Conclusie: algemeen beeld

In de tussenrapportage heeft de commissie geconstateerd dat het departement geen zichtbare en actieve aandacht heeft geschonken aan het integreren van een genderperspectief in het inhoudelijk beleid. De commissie noemde dat opmerkelijk, gezien de invloed van belastingmaatregelen (zowel positief als negatief) op de positie van vrouwen in de Nederlandse samenleving. Ook betreurde de commissie het dat Financiën op het terrein van gender budget-analyse geen nadere initiatieven heeft ondernomen en dat GBA als instrument niet is meegenomen in het VBTB-proces.

---

¹⁴ Per 1 januari 2007 zijn op het terrein van het DG Fiscale Zaken geen adviescommissies meer werkzaam.

De situatie is naar het oordeel van de commissie licht verbeterd vanwege de voornemens om interne genderdeskundigheidsbevordering meer aandacht te geven. De commissie vraagt zich echter nog steeds af in hoeverre het departement zich voldoende bewust is van de betekenis die gender mainstreaming voor Financiën kan en moet hebben. Ondanks de herhaalde verzekering dat het departement aspecten van gender en etniciteit waar relevant in het beleid meeneemt, roepen de feitelijke beleidsactiviteiten van Financiën eerder het beeld op van een incidentele dan van een systematische aanpak.

De commissie constateert bij het departement een vrij passieve houding, waar de commissie een pro-actieve opstelling goed te verdedigen vindt. Zoals eerder opgemerkt, denkt de commissie daarbij aan bijvoorbeeld de belastingwetgeving, de introductie van het instrument GBA, het PPS-beleid en het beleid rond corporate governance.

Daarbij wijst de commissie er nogmaals op dat het kabinet op dit punt (internationale) verplichtingen is aangegaan¹⁵. Dat betekent onder andere dat aandacht voor gender mainstreaming nodig is ongeacht de beleidsprioriteiten van een bepaald kabinet.

Diverse onderdelen van het beleid van Financiën bieden aanknopingspunten voor kansrijke vormen van gender mainstreaming, mits aspecten van gender en etniciteit expliciet en systematisch de aandacht krijgen en de vereiste (externe) deskundigheid en basisinformatie aanwezig zijn en worden benut. Daarbij moet gender expliciet aandacht krijgen en niet ondersneeuwen in het brede begrip 'diversiteit'.

3.5. Aanbevelingen

Onderstaande aanbevelingen zijn gebaseerd op zowel de eerste als de tweede ronde van de visitatie. Aanbevelingen uit de tussenrapportage zijn hier opnieuw opgenomen als de commissie ze nog steeds van toepassing acht.

Het beleid

De commissie beveelt aan in het interdepartementale beleidsonderzoek dat Financiën regelmatig bij departementen uitvoert, gender en etniciteit expliciet mee te nemen [16]. Dit verschaft zicht op het belang van dat beleid voor (allochtone en autochtone) vrouwen en mannen. De commissie adviseert bij het voorbereiden van beleidsmaatregelen gebruik te maken van bestaande onderzoeksgegevens en inzichten op het terrein van sekseverschillen, en bij de analyse zonodig een externe genderdeskundige te betrekken. De commissie beveelt tevens het gebruik aan van bestaande instrumenten op het gebied van gender mainstreaming [17]. Ook beveelt de commissie het departement aan te werken aan gegevensuitwisseling met het SCP.

De commissie raadt voorts het departement aan de verdere uitwerking van gender budgetanalyse en de integratie van het instrument in het VBTB-proces bij de departementen, opnieuw ter hand te nemen.

¹⁵ VN Platform for Action, Beijing Declaration (1995); Kabinetstandpunt Gender Mainstreaming, dat op grond van het Platform werd opgesteld (2001); Kamervragen en antwoorden d.d. 9 november 2001.

¹⁶ Financiën wijst erop dat interdepartementale beleidsonderzoeken interdepartementaal worden uitgevoerd in opdracht van het kabinet onder leiding van een onafhankelijke voorzitter. Volgens de commissie zou Financiën ervoor kunnen zorgen dat dit instrument als zodanig wordt uitgerust met de dimensies gender en etniciteit.

¹⁷ Bijvoorbeeld de Handleiding Emancipatie Effectrapportage en de Handleiding Gender Mainstreaming van DCE.

Het instrument kan de effectiviteit en doelmatigheid van de inzet van financiële middelen sterk vergroten [18]. Financiën zou daarbij een voortrekkersrol moeten spelen in de toepassing van het instrument op verschillende niveaus. De commissie beveelt het departement tevens aan te kijken, hoe gender budgetanalyse een meer structurele plaats kan krijgen in het eigen werk van het departement. Daarbij kunnen contacten met bijvoorbeeld een organisatie als FENN [19] van nut zijn.

De commissie beveelt Financiën aan om bij de beleidsdoorlichtingen die door de departementen worden uitgevoerd consequent na te gaan of gender en etniciteit zijn meegenomen waar dat nodig is. Aangezien het merendeel van het beleid direct of indirect over mensen gaat, is die aandacht in veel meer gevallen noodzakelijk dan wel eens wordt gedacht. Financiën zou een belangrijke rol dienen te spelen bij het toezien hierop.

Een andere aanbeveling is, enkele concrete beleidsterreinen door te lichten. Daarbij moet het niet gaan om de vraag of elke euro 50/50 is uitgegeven aan mannen en vrouwen, maar of het beleid *effectief* is voor (autochtone en allochtone) mannen en vrouwen. Soms zal dit inhouden dat er juist meer geld naar de ene groep gaat dan naar de andere, bijvoorbeeld om achterstanden weg te werken of om emancipatoire ontwikkelingen te ondersteunen.

De VCE raadt het departement voorts aan het concept publiek-private samenwerking te laten analyseren vanuit gender- en diversiteitsperspectief. Het lijkt de commissie een goede zaak als Financiën bij de keuze van PPS-projecten de maatschappelijke rol van de overheid doordenkt, en het instrument mede expliciet inzet voor projecten die ten goede komen aan vrouwen, etnische minderheden en ouderen. Daarbij kunnen ontwikkelingen (elders) binnen de EU een voorbeeld zijn.

Op het terrein van corporate governance adviseert de commissie het ministerie, mede aan de hand van voorbeelden zoals in Noorwegen [20], na te gaan hoe het beleid kan bijdragen aan een naar sekse en etniciteit meer diverse samenstelling van raden van bestuur en toezichthoudende organen. De resultaten van deze maatregel zouden bij de verdere ontwikkeling van het beleid een rol moeten spelen. De commissie beveelt aan de recente nieuwe regelgeving op dit terrein als geheel te laten analyseren vanuit gender- en diversiteitsperspectief. Bovendien beveelt de commissie het departement aan op korte termijn een nulmeting uit te voeren.

Aan de positie van vrouwen in het belastingbeleid zou structureel aandacht moeten worden geschonken. De commissie adviseert het ministerie – eventueel in samenwerking met andere betrokken departementen (VWS en SZW) - een EER uit te laten voeren op de gevolgen van de invoering van het nieuwe ziektekostenstelsel voor de inkomensverdeling, inclusief de tertiaire.

---

¹⁸ De commissie vestigt de aandacht op de resultaten van een pilot voor het jeugdbeleid bij de gemeente Rotterdam uit 2005, waaruit naar voren komt dat er doelmatigheidslessen te trekken zijn uit het doorlichten van de begroting op mogelijke genderspecten.

¹⁹ Feminist Economics Network in the Netherlands, FENN. De commissie verwijst hierbij naar de ervaringen met een dergelijke samenwerking in Groot-Brittannië, Australië, Zuid-Afrika en Baskenland.

²⁰ In Noorwegen is een wet aangenomen, waarin is vastgelegd dat voor de samenstelling van raden van commissarissen gender één van de criteria is. Deze wet is in samenwerking met het bedrijfsleven opgesteld.

De organisatie

De commissie beveelt aan de interne emancipatiestructuur bij Financiën systematisch te betrekken bij de ontwikkeling van nieuw beleid en daarvoor vaste procedures in te voeren. Tevens beveelt zij aan om genderdeskundigheid in te schakelen, zodat de bewindslieden goed geadviseerd worden over mogelijke gendersaspecten van het voorgenomen beleid. Voorts, om structureel budget vrij te maken voor gender mainstreaming, per jaar een aantal relevante beleidsterreinen te onderzoeken op gendersaspecten en daarbij ook de mogelijkheden na te gaan om in de implementatie van beleid met de uitkomsten van de onderzoeken rekening te houden.

De commissie adviseert bovendien aandacht te besteden aan gender in bestaande algemene trainingen op het departement, zodat beleidsambtenaren gendersaspecten in het beleid leren herkennen, en tevens om de deskundigheid van medewerkers op dit terrein systematisch te verdiepen. Een andere, eenvoudige manier is om expliciet emancipatiedeskundig personeel te werven.

De commissie beveelt het departement aan na te gaan of alle relevante netwerken van deskundigen (bij universiteiten en andere kennisinstellingen) zijn benaderd, en bewust netwerken op te bouwen rondom belangrijke gender thema's op de beleidsterreinen van Financiën zodat deze deel gaan uitmaken van het natuurlijke netwerk van het ministerie.

De commissie raadt het departement aan systematisch gender en etniciteit mee te nemen in zijn adviesvragen aan adviescolleges en/of in de taakstelling van een adviescollege opnemen dat systematisch aandacht moet worden besteed aan gender en etniciteit.

BIJLAGE 1: Taakstelling en samenstelling VCE

Taakstelling

Volgens het instellingsbesluit van 29 juni 2004 heeft de Visitatiecommissie Emancipatie de volgende taken:

- a. het toetsen van de integratie van het man/vrouw-perspectief in beleidsontwerp en beleidsuitvoering,
- b. het inzicht geven aan de verantwoordelijke bewindspersonen in verbeteringsmogelijkheden en het aanwijzen van de beleidsdomeinen die bij voorrang extra aandacht behoeven,
- c. het in kaart brengen van goede voorbeelden en deze ter beschikking stellen aan bewindspersonen,
- d. het inzicht geven in de algehele voortgang van de uitvoering van de gender mainstreaming en het zonodig doen van voorstellen tot bijstelling daarvan aan de coördinerend bewindspersoon voor emancipatie.

Met “het integreren van het man/vrouw-perspectief” wordt het algemene begrip gender mainstreaming bedoeld.

Samenstelling

De commissie is als volgt samengesteld:

Voorzitter	mevrouw mr. P.C. Lodders-Elfferich
Plaatsvervangend voorzitter	mevrouw mr. G.M.M. Blokdijk-Hauwert
Leden	de heer drs. A. Kasem
	mevrouw drs. T. van den Klinkenberg
	mevrouw mr. dr. L.M.M. Mulder
	mevrouw prof. dr. J.V. Outshoorn
	de heer prof. dr. J.J. Schippers
Adviserend lid namens het SCP	mevrouw prof. dr. S. Keuzenkamp
Secretaris / adviserend lid	de heer mr. J.H.J. de Wildt

De commissie wordt ondersteund door het secretariaat dat naast de secretaris bestaat uit:

Plaatsvervangend secretaris	mevrouw dr. M.J. Meesters
Bureaumanager	mevrouw K. Nairi

De delegatie voor Financiën bestaat uit:

Voorzitter	de heer prof. dr. J. J. Schippers
Lid	mevrouw mr. G.M.M. Blokdijk-Hauwert

BIJLAGE 2: Samenvatting van het Kabinetsstandpunt Gender Mainstreaming

Het Kabinetsstandpunt Gender Mainstreaming [21] bevat uitgebreide voornemens voor de inrichting van departementale en interdepartementale structuren, een passend instrumentarium, de coördinerende, ondersteunende en ontwikkelende rol van DCE en de coördinerend bewindspersoon en de rol van de 'buitenschil' (adviesraden, vrouwenorganisaties, onderzoeksinstellingen et cetera). Het uitgangspunt bij dit geheel is niet alleen dat er nog steeds sprake is van verschillende posities in de maatschappij voor mannen en vrouwen, maar ook de kwaliteitsverbetering van beleid die bereikt kan worden door rekening te houden met verschillen. Hieronder volgen de belangrijkste punten.

Algemene randvoorwaarden voor gender mainstreaming

Om gender mainstreaming succesvol te laten verlopen is er een vijftal algemene voorwaarden:

Commitment van de politieke en ambtelijke top

Betrokkenheid aan de top van departementen is cruciaal voor het succes van mainstreaming. Draagt de top commitment uit, dan versterkt dit het draagvlak binnen de departementen.

Expliciet emancipatiebeleid met duidelijke doelstellingen

Elk departement beschrijft expliciet welke doelstellingen het op het terrein van emancipatie wil bereiken.

Vastleggen van verantwoordelijkheid

Essentieel is helderheid over wie de verantwoordelijkheid draagt voor het proces van gender mainstreaming. Ook de organisatiestructuur moet glashelder zijn en toegesneden op de beleidspraktijk.

Beschikbaarheid van genderdeskundigheid

Wil gender mainstreaming succesvol zijn, dan is actuele kennis over en inzicht in gendervraagstukken bij beleidsmedewerkers cruciaal.

Beschikbaarheid van middelen (formatie en budget) en instrumenten

Met gender mainstreaming wordt geïnvesteerd in kwaliteitsverbetering van het beleid. De kosten van deze kwaliteitsverbetering maken dan ook deel uit van de reguliere beleidskosten. Verder is het van belang dat de juiste instrumenten voorhanden zijn en kunnen worden ingezet.

Departementale structuur

Een departementale structuur bestaat uit een aantal specifieke randvoorwaarden waaraan voldaan moet worden (bovenop de eerder genoemde algemene voorwaarden), een te prefereren organisatievorm en een aantal instrumenten die kunnen worden toegepast. De organisatie ziet er als volgt uit:

Op basis van de algemene randvoorwaarden geeft de bewindspersoon mandaat aan de secretaris-generaal (SG) of een directeur-generaal (DG) om het proces van gender mainstreaming te agenderen, te monitoren en te evalueren. Daarmee wordt de SG of DG de portefeuillehouder.

²¹ SZW/DCE, Gender mainstreaming, een strategie voor kwaliteitsverbetering, Den Haag 2001. Ook te vinden op: http://www.emancipatieweb.nl/uploads/137/10_1_GenderMainstreaming.pdf

In de aanbevolen organisatiestructuur geeft deze portefeuillehouder één van de directeuren een departementbreed mandaat voor de coördinatie van gender mainstreaming. Het gaat hier bij voorkeur om een directeur van een beleidsdirectie. Als deze coördinator tevens voorzitter is van de intradepartementale commissie emancipatie, verkort dit de lijnen aanzienlijk. Het is belangrijk dat één of meer genderdeskundigen de coördinator emancipatie ondersteunen.

De meeste departementen kennen een intradepartementale commissie emancipatie. Alle directoraten-generaal zouden hierin vertegenwoordigd moeten zijn, net als directies met een departementbreed mandaat. Niet alleen vormt deze commissie zo een verzamelplaats voor genderdeskundigheid, ook dragen de leden deze weer uit naar hun eigen directies. Zo vergroten ze de genderdeskundigheid binnen het departement. Bij voorkeur beschikt de commissie over een vrijgestelde inhoudelijk secretaris met genderdeskundigheid. Deze secretaris ondersteunt op haar of zijn beurt beleidsmedewerkers.

Beleidsmedewerkers zouden volgens het Kabinetsstandpunt meer en meer betrokken moeten raken bij gender mainstreaming. Maar zolang kennis hierover nog niet is opgenomen in reguliere beleids cursussen, zijn zij afhankelijk van de informatie die zij krijgen aangereikt, bijvoorbeeld door de intradepartementale commissie emancipatie. Op termijn is het de bedoeling dat beleidsmedewerkers zelf voldoende kennis in huis hebben.

Interdepartementale structuur

De ondersteuning van departementen bij het proces van gender mainstreaming is een belangrijk onderdeel van het takenpakket van de coördinerend bewindspersoon. Het kabinetsstandpunt stelt dat de coördinerend bewindspersoon informatie over de opzet en het verloop van gender mainstreaming krijgt via rondgangsgesprekken met de vakministers.

Een beleidsdirectie (Directie Coördinatie Emancipatiebeleid, DCE) ondersteunt de bewindspersoon. Deze structuur blijft volgens het Kabinetsstandpunt gehandhaafd, zij het dat de adviserende en ondersteunende rol richting departementen zwaarder wordt aangezet. De directeur DCE houdt tweejaarlijkse rondgangsgesprekken met de portefeuillehouders en coördinatoren van de departementen.

Behalve de beleidsdirectie DCE bestond ook al de Interdepartementale Coördinatiecommissie Emancipatiebeleid (ICE). Deze commissie heeft twee lagen gekregen: een (nieuw te vormen) stuurgroep en een werkgroep (de huidige ICE). Deze tweedeling kan het draagvlak binnen de departementen vergroten, omdat behalve op het inhoudelijk niveau ook op beslissingsniveau beter wordt aangesloten bij de bestaande structuren.

De stuurgroep ICE is een overlegorgaan van de departementale coördinatoren emancipatie. De directeur DCE is volgens het kabinetsstandpunt lid van deze stuurgroep; een deskundige van het Sociaal en Cultureel Planbureau is adviserend lid. De coördinerend bewindspersoon zou de stuurgroepvergaderingen bij moeten wonen.

De stuurgroep is bedoeld om departementoverstijgende issues te agenderen, draagvlak hiervoor te creëren bij de eigen bewindspersoon en daarmee binnen het eigen departement. Indien nodig of wenselijk kan zij projectgroepen instellen. Strategische momenten voor deze stuurgroep zijn onder andere de jaarlijkse begrotings- en verantwoordingscycli.

De stuurgroep ICE fungeert idealiter als voorportaal voor de Commissie Zorg, Welzijn en Onderwijs (CZWO), waarna de (bijgestelde) stukken via de Raad voor Zorg, Welzijn en Onderwijs (RZWO) naar de Ministerraad gaan [22]. Ook zou de ICE uitspraken moeten doen over beleidsstukken waarvoor een emancipatie-effectrapportage van belang is. Ten slotte is het middel van 'peer reviews' genoemd om de voortgang van het proces van gender mainstreaming binnen de departementen te evalueren.

De werkgroep ICE bestaat uit genderdeskundigen van departementen, volgens het kabinetsstandpunt onder voorzitterschap van de directeur DCE. De werkgroep is bedoeld ter ondersteuning van de stuurgroep, als platform voor ervaringsuitwisseling en voor de afstemming van departementaal emancipatiebeleid op het rijksbrede emancipatiebeleid. Ook is het de taak van deze werkgroep om departementoverstijgende issues te signaleren. Hiervoor kan zij gebruikmaken van speciale bijeenkomsten, conferenties of workshops.

De coördinerend bewindspersoon rapporteert aan de Tweede Kamer over de voortgang van het proces van gender mainstreaming binnen en tussen de departementen. Uiteraard staat de inhoud centraal, maar in de opbouwfase is het volgens het kabinetsstandpunt ook van belang na te gaan of departementen voldoende investeren in organisatorische en instrumentele voorwaarden.

Ter ondersteuning van het gender mainstreamproces wordt de (verdere) ontwikkeling van de volgende instrumenten toegezegd:

- een vierjarige beleidskalender met bestuurlijke en politieke aangrijpingsmomenten voor gender mainstreaming,
- 'gender sensitive budgeting',
- een interdepartementaal kennisnetwerk,
- databanken: een strategisch informatiesysteem, een expertisebank, een overzicht van 'good practices' en een overzicht van instrumenten met diverse zoekingen,
- modules emancipatiedeskundigheid voor (reguliere) trainingen en (reguliere) cursussen.

De instrumenten die al zijn ontwikkeld, zoals onder meer de Emancipatie-Effectrapportage en de Emancipatiemonitor, zullen waar nodig verfijnd worden.

---

²² In het Kabinetsstandpunt werd nog verwezen naar de CSCB (Coördinatiecommissie Sociaal en Cultureel Beleid) resp. de RSCB (Raad voor het Sociaal en Cultureel Beleid).

Bijlage 3: Documentatie

- Eindrapportage Emancipatietaakstellingen departementen 1999 - 2002 (SZW/DCE, juli 2002)
- Interdepartementale Overzichtsrapportage Gender Mainstreaming (SZW/DCE, oktober 2002)
- Financien-internetsite: www.minfin.nl
- Emancipatie in de Begrotingsstukken 2005, hoofdstuk Financiën pag. 71 - 73 (VCE, april 2005)
- Brief van de Minister van Financiën over de Evaluatie VBTB, Kamerstuk 29949, Nr. 1 (vergaderjaar 2004-2005)
- Verslag algemeen overleg over de emancipatietaakstellingen Financiën, 11 oktober 2000, TK 27 411, nr. 3.
- Dierx, J.R., Y.K. Grift en J.J. Schippers, Emancipatie-effectrapportage Verkenning Belastingstelsel van de 21^e eeuw, Universiteit van Utrecht, 1999.
- Pott-Buter, H.A. en K. Tijdens, Emancipatie-effectrapportage belastingen en premies: een verkenning naar nieuwe mogelijkheden vanuit het belastingstelsel 2001, AIAS, 2002.
- Budgettering vanuit een man/vrouwperspectief: een verslag van drie pilots (SZW/DCE, december 2003)
- Jongens en meisjes in de schijnwerpers : pilot gender mainstreaming en gender budgeting in het jeugdbeleid in de gemeente Rotterdam / T. v.d. Wijdeven en M. de Wit – Rotterdam: GGD Rotterdam, 2005.
- J. van Beveren, T. van Osch, S. Quinn, Begroten met een menselijke bril – handboek voor genderbudget initiatieven, 2004.
- Profijt van de overheid, De personele verdeling van gebonden overheidsuitgaven en -inkomsten in 1999, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, december 2003.
- Emancipatiemonitor 2004, Sociaal en Cultureel Planbureau en Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag 2004. (Zie ook de Emancipatiemonitor 2000 resp. 2002)
- Verkenning Levensloop - Beleidsopties voor leren, werken, zorgen en wonen, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, januari 2002
- Internetsite www.fen-netherlands.nl
- Internetsite www.vrouweninbeeld.nl
- Centraal Planbureau 'Belastingherziening 2001 en de werkgelegenheid van vrouwen: Een analyse op basis van de Enquête Beroepsbevolking' (bijlage 6 bij de evaluatie over de belastingherziening 2001, Kamerstukken II, vergaderjaar 2005-2006, 30 375, nrs. 1-2).